

המרגלים - צדיקים או רשעים !?

ועל פי זה ניתן להבין מדוע התפלל משה על יהושע "י"ה יושיעך מעצת מרגלים", בו-בזמן שב"אותה שעה כשרים היו": שכן, חרף כוונותיהם הטובות בטיכוס עצות לשם כיבוש הארץ (שדבר זה כשלעצמו - אין בו כל חסרון), הרי בסופו של דבר הם שינו מהשליחות שמה שלח אותם והתכוונו לעסוק בריגול, ולכן התפלל משה על תלמידו יהושע שלא יהיה לו חלק ב"עצת מרגלים", אלא יישאר נאמן לשליחותו - "לתור את הארץ".

ולמעשה, מה רע היה ב"עצת מרגלים" שלשם כך הוצרך משה להתפלל על יהושע? - כי דווקא זה מה שהשפיל וגרם להם לחטוא ולהחטיא, עד כדי כך שאמרו "לא נוכל לעלות.. כי חזק הוא ממנו", שהתכוונו ליומר שהעם חזק אך יותר מהקב"ה⁸. שכן, הלשון 'עצה' מורה על חיפוש ומציאת תחבולות (מציאת פתרונות מתוך חשאיות מהאויב), שלמעשה זהו עניינו של 'מרגל' - שמערים ומסתיר את מטרתו. בואו.

וזו גם הסיבה שמה הגביל את שליחותם לחלק המעשה בלבד - "לתור את ארץ כנען", מאחר שרצה למנעם מעיסוק בעצות ותחבולות של ערמה והסתרת האמת (תפקידם של מרגלים), כי חשש שמידת הערמוניות עלולה להרחיקם ממידת האמת ולדרדרם מדחי אל דחי... ולכן, כשמה הרגיש שהם החזיקו את עצמם כמרגלים, מיד התפלל על תלמידו יהושע שלא יהיה לו חלק בעצתם (למרות שזו עצה טובה).

יחד עם זאת, משה לא ראה עדיין צורך לבטל את שליחותם, כי עדיין "כשרים היו" (ולא התכוונו לחטוא). ולאיך, לא בטוח שהם ידרדו ויבואו לתוצאות שליליות כתוצאה מהחשיבם את עצמם כ'מרגלים'. ואכן, בסופו של דבר, הכול יודעים מה היה אחריתם, כתוצאה מכך ירדו לשפל המצב ומרדו בריבון העולמים, ונשאו בשל כך ארבעים שנה במדבר. והסיפור עוד ארוך...

על דרך החסידות יש להמתיק על-פי המבואר בחז"ל שמדתו של משה היא מדת האמת, וכדי להיות שליח של משה (ש"שלוהו של אדם כמותו") - אסור שתהיה אצל השליח שום חריגה ממידת האמת. ומשום כך משה שלח אותם "לתור את הארץ" ולא לרגל אותה: כי בשליחות עיקרית זו (לשם הכניסה לארץ) - כוח המשלח צריך היה להיות אצלם באופן גלוי. אולם, כתוצאה מכך ששינו משליחותם והחזיקו את עצמם כ'מרגלים' - התבטל אצלם כוח המשלח, ונפסלו מלהיות שליחי משה, שכן (בניגוד להם), אצל משה מאירה מידת האמת⁹.

היחידים שנשארו כשרים לשליחותם היו יהושע וכלב. מאחר שכבר בתחילה לא נתפתו ל"עצת מרגלים" ולא שינו מאומה משליחותם, הרי מכוח זה הם נשמרו שלא סטו ממטרת שליחותם גם בהמשך, ולכן בסופו של דבר הם זכו ליכנס לארץ.

שיחה מעובדת לפרשת שלח
על-פי ליקוטי שיחות חלק ל"ג (שיחה א)

חרף הבטחת הקב"ה לתת ארץ טובה ורחבה לישראל, מילא ה' את בקשתם לשלוח אנשים שיתורו את ארץ כנען. אולם בנוגע לכשרותם של מרגלים אלו מצינו סתירה בפירוש רש"י, במקום אחד הוא כותב¹: "ואותה שעה כשרים היו". לעומת זאת בהמשך הוא כותב²: "התפלל עליו [משה] י"ה יושיעך מעצת מרגלים", שמכך משמע שמהם כבר הבחין ברשעותם של המרגלים, ועל-דרך-זה כתב רש"י בהמשך³ "מה ביאתם בעצה רעה אף הליכתם בעצה רעה". אז מה קורה כאן, האם הם היו כשרים בתחילה או לא?!

התפיסה של המרגלים - על-פי חסידות (לקרי' ח"ח)

מבואר בחסידות (לקוטי תורה לאדמו"ר הוקן בתחילת פרשתו) שהתנגדות המרגלים להיכנס לארץ נבעה מכך שהשיבה בארץ כרוכה בהתעסקות בדברים גשמיים. "שש שנים תורע שדך" וכדומה, וענינים אלו יכולים להשיב את ישראל מרוחניות. קיום התורה ומצוות. ולכן רצונם היה להישאר במדבר, שם אין טרדות הפרנסה (שכן, היה להם מן בשפע זמנים מבואה של מרים וכו'), וכך יוכלו לעבוד שם את ה' כדבעי ללא כל הפרעה.

למעשה, התפיסה שלהם היתה שגשמייות ורוחניות מנגדים וסותרים זה את זה. ובשל כך, בלתי אפשרי לעסוק בגשמיית ובד בבד להיות קשורים ברוחניות. ומשום כך טענו "ארץ אוכלת יושביה" - היינו נכאשר "יושבים" ומתעסקים בדברים של "ארץ", דברים גשמיים. אזי נעשים שקועים ואכולים בזה.

בהמשך לכן הוסיפו לטעון: "ושם ראינו את הנפילים", אלו צאצאי המלאכים - שמתואר ועאל - שירדו לעולם הזה בימי דור אנוש כבוונה לשם שמים, ובכל זאת לא הצליחו להתגבר על גשמייות וחומריות העולם ונפלו מדרגתם. ומשום כך טענו המרגלים, שגשם שהמלאכים (למרות מעלתם העצומה) בירידתם לסטה נגרמה להם התדרדרות עצומה. כך אם עש-ישראל ייכנס לארץ - ייגרם להם התדרדרות עצומה ביחס למעמדם הגבוה בזמן הימצאותם במדבר.

אך לאמיתו של דבר השוואה זו אינה מתאימה. שכן, אנוס למלאכים נגרמה נפילה כתוצאה מירידתם לעולם. אך לא כן הוא בעש-ישראל שיש להם כוחות נעלים יותר מהמלאכים. מאחר שגשמיית היהודי היא "חלק אלוהי ממעל ממש", לכן, ביכולתו לחבר שני הפכים - גשמיית ורוחניות, ואף יותר מכך, ביכולתו לשנות את גשמיית העולם ולהפכו לעניין רוחני ובכך לעשות בעולם "ידרה" לקב"ה.

דבר זה נרמז במענה יהושע וכלב "אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת" - מאחר שהקב"ה "חפץ" [מתענג] בישראל ובעבודתם בעולם, לכן הוא מעניק להם כוחות נעלים לשם מילוי משימתם. וכן אמורים יהושע וכלב: "אל תראו את עש הארץ, כי לחמנו הם" - לא רק שאין לחשוש למצב של "ארץ אוכלת יושביה" אלא להפך: עש-ישראל יכריז ויזכיר את העולם (לחמנו הם) בארץ ישראל, וישנו והיפכו אותה ויעשו ממנה דירה לה'.

יש שתירצו⁴ שמיד לאחר שנבחרו "נצנץ בהם יצר הרע" ובקשו ממשה נתונים על הארץ ועל יושביה, ומשום שמהם הרגיש שכוונתם לרעה - לכן התפלל על תלמידו יהושע. אך תירוץ זה צריך עיון⁵, שכן, אם משה הרגיש שכוונתם לרעה, מדוע שלח אותם, הרי ביכולתו היה לשלוח אנשים (כשרים) אחרים, במקומם (או אף לבטל את השליחות כל-עיקר)?!

להבנת העניין יש להיעזר בהבחנה בין 'לתור את הארץ' לבין 'לרגל את הארץ': 'לתור' מתאר את פעולת החיפוש וראיית הארץ בלבד, אולם 'ריגול' מתאר מצב של חקירה וחיפוש לשם כוונה סמויה ומסתורית, שבדרך כלל שייך זה לחכמת המרגל, שעל סמך המידע שהוא אסף על-פי הבנתו אפשר להיערך למבצע צבאי, כיצד אפשר לכבוש את ארץ האויב.

לאמיתו של דבר, מבאר הרבי, כל המעיין ב'פרשת המרגלים' יבחין שהתורה אינה מכנה את האנשים שנשלחו על-ידי משה בשם 'מרגלים'. שכן, עניין השליחות שמה הטיל עליהם היה לתור את הארץ, ולא לרגל (!).⁷ כלומר, עליהם היה לראות את הארץ ואת יושביה [כמו תיירים], ובשובם לארץ יספרו על-כך לעם-ישראל (אך לא לרגל ולחפש עצות ותחבולות לצורך כיבוש הארץ).

ומדויק זה בדברי רש"י: "י-ה יושיעך מעצת מרגלים" - ולא "מחטא מרגלים" (או "דיבת מרגלים" וכיוצא בזה), וכן אצל כלב ש'נשטתח על קברי אבות שלא יא ניסת לחבריו להיות בעצתם' - לא כתב "להיות בחטאם" שמכך מובהר שאכן ב"אותה שעה כשרים היו", אלא שהתחדש כאן "עצת מרגלים", שבפשטות זוהי עצה טובה. כלומר, משה שם לב שמיד לאחר שהם התאספו, ראו את עצמם (לא כ"תרים" אלא) כמרגלים, שעליהם לטכס עצות ולהסיק מסקנות לצורך כיבוש הארץ.

¹ על הפסוק "כולם אנשים" (פרק י"ג פסוק ג).

² על הפסוק "ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (פרק י"ג פסוק ט"ז).

³ על הפסוק "וילכו ויבואו..." (פרק י"ג פסוק כ"ו).

⁴ נמוקי מהראי (לבעל תרומת הדשן) על פירוש רש"י כאן. הואיל משה (באר היטב כאן).

⁵ נוסף על-כך שדווקא גדול להסביר ברש"י ש"אותה שעה (כשרים היו)" הכוונה לזמן כה קצר [שבפשטות, לא היתה פסק זמן בין התמונות לבין דברי משה] עליו זה בנגב... המסופר בפסוקים שלאחר מכן (יג, יז). כמו-כן, לפי דבריהם, היה על רש"י לכתוב "בעת התמונות כשרים היו" וכדומה.

⁶ שכן לא היתה אלא "שלח לך" - מדעתך. אני איני מצווה לך, אם תרצה - "שלח" (רש"י בתחילת הפרשה).

⁷ כמשמעות הפסוקים בכל הפרשה: "ויתורו את ארץ כנען" (יג, ב), "תור הארץ" (יג, כה), "תרים את הארץ" (יד, י) וכיוצא בזה.

⁸ כפירוש רש"י על הפסוק (יג, לא).

⁹ בנוסף על כך שהלכתית - שליח המושג את שליחותו - בטלה השליחות (רמב"ם הלכות שלוחין ושותפין פרק א' הלכה ב' ואילך).